

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א) פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

לפני כבוד השופטת, סגנית הנשיאה חנה קיציס

תובעים

1. אריק אברוקין
2. ניקי זינצ'נקו
ע"י ב"כ עוה"ד גיל רון קינן ושות'

נגד

נתבעים

1. חברת קדישא (גחש"א) פתח תקווה
2. טוביה פומרנצ'יק
3. יהודה פורת
ע"י ב"כ עוה"ד הרצוג פוקס נאמן

פסק דין

1. לפני תובענה ייצוגית שהגישו התובעים כנגד הנתבעים ואשר אושרה כייצוגית בהחלטת בית המשפט (כב' השופט קינר) מיום 24.6.2021.
2. עניינה של התובענה, בתמצית, במדיניות בה נקטה חברת קדישא פתח תקווה (הנתבעת) ביחס לנפטרים יוצאי מדינות ברית המועצות לשעבר, בבית העלמין סגולה ובבית העלמין ירקון בפתח תקווה, עת הקצתה לקבורתם חלקות ייעודיות נפרדות, בין השנים 2004-2016. התביעה שבפני הוגשה בחודש נובמבר 2016. בסמוך לאחר הגשת התביעה שינתה הנתבעת את מדיניותה בנושא, וגיבשה מדיניות אחרת. טענת התובעים בתמצית היא, כי מדיניות הנתבעת מהווה הפליה בשל מוצא, אשר אסורה בהתאם להוראותיו של חוק **איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים**, תשס"א-2000 (להלן: **חוק איסור הפליה**). עוד לטענתם, הקבורה הנפרדת גורמת לפגיעה קשה בנפטרים ובבני משפחתם. טענת הנתבעים בתמצית היא כי יוצאי ברית המועצות נוהגים לחקוק תמונה של הנפטר על גבי המצבה וכי מנהג זה מנוגד להלכה היהודית האוסרת על חקיקת תמונות על גבי המצבה, ואשר אוסרת להתפלל בקרבת תמונות אלו, ולכן נדרשה הקמת החלקות ייעודיות.
- הסעדים המרכזיים שהתבקשו בתובענה הם: מתן צווים האוסרים על הנתבעת להקצות לנפטרים יוצאי ברית המועצות חלקות נפרדות בבתי העלמין שבניהולה; לקבור נפטרים יוצאי ברית המועצות, בחלקות נפרדות שיוחדו לכך; חיוב הנתבעת לקבור נפטרים יוצאי

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א) פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

ברית המועצות, באותה דרך בה נקברים נפטרים אחרים; פיצוי חברי הקבוצה בגין הפגיעה בהם; הטלת אחריות אישית על הנתבעים 2-3, כמנהלי המשיבה, וחיוכם בפיצויים בהתאם.

הצדדים לתובענה

3. התובע 1, אריק אברוקין הוא בנו של המנוח אלכסנדר אברוקין ז"ל. המנוח עלה לישראל בשנת 1990 מברית המועצות, נפטר בחודש יולי 2012, ונקבר בבית העלמין סגולה בחלקה ייעודית נפרדת. במצבה שהקימה משפחתו נחקק כיתוב ברוסית אך לא נחקקה בה תמונה של המנוח. התובע 2, ניקי זינצ'נקו הוא נכדה של המנוחה נינל קיסלגוף ז"ל. המנוחה עלתה לישראל בשנת 1990 מברית המועצות, נפטרה בחודש מאי 2016, ונטמנה בבית העלמין ירקון בחלקה ייעודית נפרדת. במצבה שהקימה משפחתה נחקק כיתוב בעברית בלבד ולא נחקקה בה תמונת המנוחה. (להלן: **התובע 1 והתובע 2**, בהתאמה, ושניהם ביחד: **התובעים**).

4. הנתבעת, עמותה ללא מטרת רווח, מטפלת בקבורת נפטרים יהודים בעיר פתח תקווה ומפעילה את בית העלמין סגולה ובית העלמין ירקון מכוח רישיון שהעניק לה השר לשירותי דת מתוקף תקנות שירותי הדת היהודיים (חברות לענייני קבורה), תשכ"ז-1966. טוביה פומרנצ'יק היה מנכ"ל המשיבה עד שנת 2013 ויהודה פורת הוא מנכ"ל המשיבה משנת 2013 (להלן: **הנתבע 2 והנתבע 3**, בהתאמה, ושניהם ביחד: **מנהלי הנתבעת**).

קיצור תולדות ההליך

5. ביום 17.11.2016 הגישו התובעים תובענה ובקשה לאישורה כייצוגית (להלן: **התובענה ו-בקשת האישור**, בהתאמה) נגד הנתבעים, זאת לפי פרט 7 לתוספת השנייה בחוק **תובענות ייצוגיות**, תשס"ו-2006 (להלן: **החוק**) - תביעה בעילה לפי חוק איסור הפליה. ביום 3.5.2017 הנתבעים הגישו את תשובתם לבקשת האישור וביום 15.6.2017 הוגשה תגובת התובעים המייצגים לתשובת הנתבעים. כמו כן, התקיימו הליכים מקדמיים וחקירות והוגשו סיכומי הצדדים.

6. ביום 24.6.2021 ניתנה החלטת בית המשפט המאשרת את ניהול התובענה כייצוגית. בהחלטה אושרה באופן חלקי בקשת האישור, נדחתה דרישת התובעים להסרת הגדרות והתקבלה טענת הנתבעים שעילת התביעה בקשר לנפטרים שנקברו למעלה משבע שנים קודם להגשת התובענה (נובמבר 2009) - התיישנה (להלן: **החלטת האישור**).

7. ביום 7.7.2021 הגישו התובעים כתב תביעה מתוקן וביום 24.11.2021 הגישו הנתבעים כתב הגנה. ביום 1.12.2021 הגישו התובעים תשובתם לכתב ההגנה. בדיון שהתקיים ביום 3.3.2022 הגיעו הצדדים להסכמות דיוניות ולא ניתנה הסכמה להצעת בית המשפט לסיום

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א) פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

1 ההליך באמצעות פסיקה על דרך הפרשה. ביום 1.6.2022, לאחר מספר פגישות של הצדדים
2 עם מגשר, הודיעו הצדדים כי הליך הגישור לא צלח. ביום 15.6.2023 הגישו התובעים את
3 הראיות מטעמם ובהן בין היתר חוות דעת של הסוציולוגית ד"ר אנה פרשיצקי וחוות דעת
4 של הפסיכולוג החברתי פרופ' שי דנציגר. ביום 3.9.2023 עבר התיק לטיפול. ביום
5 14.12.2023 הגישו הנתבעים את הראיות מטעמם. דיוני ההוכחות התקיימו בפניי ביום
6 11.2.2024 וביום 15.2.2024. ביום 19.2.2024 הגישו הנתבעים חוות דעת מתוקנת של ד"ר
7 מינה צמח (חוות הדעת המקורית הוגשה ביום 4.1.2024). ביום 21.7.2024 הושלמו
8 הסיכומים.

תמצית העובדות

8. החל משנת 2004 הנתבעים קברו נפטרים יוצאי ברית המועצות בחלקות ייעודיות – על כך
9 אין מחלוקת - כך שרבים מיוצאי ברית המועצות נטמנו בחלקות ייעודיות אלו ואלו נפטרים
10 אחרים נקברו באופן מעורב בחלקות אחרות. המדובר הוא בחלקות חח/ג, טו/א וחלק
11 מחלקה ו/ב בבית העלמין סגולה, וחלקות ג/1 ו-ד/12 בבית העלמין ירקון (להלן: **החלקות**
12 **נושא הדיון**).
9. בתקופת התביעה, החל מיום 17 בנובמבר 2009, מספר הנפטרים שנקברו בחלקות
10 הייעודיות עמד על 1,411 (825 נפטרים בחלקה חח/ג; 166 בחלקה טו/א; 167 בחלקה ו/ב;
11 171 בחלקה ג/1; 82 בחלקה ד/12).
10. הנתבעת או נציגיה לא הודיעו למשפחות הנפטרים לפני ההלוויה כי קרוביהן ייקברו בחלקה
11 ליוצאי ברית המועצות בלבד והם גילו זאת בשעת הלוויה או לאחר מכן.
12. בחודש יוני 2016 הנתבעת ביטלה את מדיניות הקבורה בחלקות ייעודיות והחלקות הנ"ל
13 הפכו לחלקות רגילות ונקברים בהן נפטרים מכל התפוצות. במאי 2017 הנתבעת אימצה
14 מדיניות חדשה, לפיה כלל משפחות הנפטרים נדרשות לציין בטופס הזמנת הקבורה האם
15 הן מעוניינות לקבור את המנוח בחלקה חדשה בבית העלמין ירקון שהיא חלקה ייעודית
16 לחקיקת תמונות או שהיא מעוניינת בקבורה בחלקה "רגילה" שבה אסורה הצגת תמונה
17 (להלן: **מדיניות הקבורה החדשה**).

תמצית החלטת האישור

12. על הנתבעים חל סעיף 3(א) לחוק איסור הפליה מחמת ארץ המוצא. נקבע כי "דווקא
משום שבבית עלמין המנוהל על ידי המשיבה אמורים להיקבר כלל הנפטרים
היהודים, ללא הבדל מוצא וגזע, קיימת חשיבות רבה להחלת חוק איסור הפליה גם
על מקום ציבורי זה". כמו כן, נדחתה טענת הנתבעים שהנתבעת אינה מספקת שירות
ציבורי כהגדרתו בחוק איסור אפליה (פס' 52-58 בהחלטת האישור).

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

13. התנהלות הנתבעת עד לחודש יוני 2016, במסגרתה נקברו יוצאי ברית המועצות באופן אוטומטי בחלקות ייעודיות נפרדות שיועדו רק להם לפי ארץ המוצא שצוינה על גבי טופס סידור ההלוויה, מהווה הפליה מחמת מוצא, לפי חוק איסור הפליה. הפרדה זו מהווה הפליה והיא נבעה מתוך גישה פטרונית וסטראוטיפית כלפי יוצאי ברית המועצות, מתוך הנחה כי רבים מהם רצו לחקוק תמונה על גבי המצבות. הנתבעת לא מצאה לנכון לציין בפני משפחות הנפטרים שקיימת אפשרות לבקש שהנפטר יקבר בחלקה שאינה ייעודית (פס' 59-68 בהחלטת האישור).
14. נדחתה טענת הנתבעים לתחולת החריג שנקבעה בסעיף 3(ד)(1) לחוק איסור הפליה הקובע כי אין לראות התנהגות כמפלה כאשר הדבר מתחייב מאופיו של המקום הציבורי. נקבע שאין מדובר בשוני רלוונטי המתחייב בנסיבות העניין (פס' 69-78 בהחלטת האישור).
15. נקבע כי קיימת עילת תביעה אישית לחברי הקבוצה וכי **"בענייננו ההפליה נעשתה במתן שירותי הקבורה לנפטרים במקום ציבורי, והנפגעים הישירים ממנה הם קרובי משפחתם, הנאלצים להתמודד עם ההפליה שבקבורת יקיריהם בחלקות ייעודיות נפרדות, ועם השלכותיה של ההפליה הנ"ל"** (פס' 96-100 בהחלטת האישור).
16. בהחלטת האישור נקבע כי **"חברי הקבוצה"** בשמם תנוהל התביעה הם: **"קרובי משפחתו של כל נפטר שהוא, אחד מהוריו או אחד מהורי הוריו עלו לישראל ממדינות ברית המועצות לשעבר (להלן: "נפטר יוצא ברית המועצות")**, אשר נקבר על ידי משיבה מס' 1 בחלקה שיוחדה, כולה או חלק ממנה, לנפטרים יוצאי ברית המועצות, ובכלל זה חלקות ח/ח ו-ט/א בבית העלמין סגולה וחלקות ג/1 ו-ד/12 בבית העלמין ירקון בפתח תקווה בתקופה החל מיום 17.11.09 ועד מתן פסק הדין בתביעה". לעניין הגדרת הקבוצה, נקבע כי **"קרובי משפחה"** הם בן זוגו של הנפטר, ילדיו, נכדיו, הורי הוריו, אחיו ואחיותיו (פס' 120 בהחלטת האישור).

תמצית טענות התובעים

17. הנתבעת קברה נפטרים יוצאי ברית המועצות בחלקות נפרדות. היא לא הציגה בפני המשפחות את האפשרות לקבור את יקיריהן בחלקות שאינן ייעודיות כנגד התחייבות שלא להציג תמונה על המצבה.
18. מדיניות הקבורה החדשה היא פרקטיקה ראויה. היא איננה כרוכה בהתייחסות נפרדת ליוצאי ברית המועצות. ואולם, מדיניות זו יושמה באופן חלקי והנתבעת המשיכה לקבור נפטרים רבים, יוצאי ברית המועצות, בחלקות הנפרדות. בנוסף במשך מספר שנים ותחת כנפי המדיניות החדשה השתמשה התובעת בטופס מבזה שבו ציינה כי בחלקה בה מותרת הצגת תמונות "רוב הנקברים הינם יוצאי חבר העמים".

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א(פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

19. קבורת יוצאי ברית המועצות בחלקות נפרדות מפרה את חוק איסור הפליה. הקבורה הנפרדת פסולה, מנוגדת לחוק ופוגעת בכבוד האדם.
20. חברי הקבוצה הופלו על ידי הנתבעת והם מתמודדים עם תחושות עלבון, השפלה וביזוי. מי מביניהם שיבקש להיקבר בסמוך לקרובו יודע כי הוא ימצא את מקומו בחלקה נפרדת בשל מוצאו.
21. חברי הקבוצה זכאים לפיצוי שיחושב לפי היקף הפרקטיקה המפלה, עוצמת הפגיעה בעקרון השוויון ושיקולי אשם.
22. את הפיצוי יש לפסוק על פי הנזק שנגרם לקבוצה בכללותה, ולא על פי הנזק שנגרם לכל אחד מן הפרטים בקבוצה. חברי הקבוצה ניתנים לאיתור ולזיהוי ועל כן יש לפצותם באופן אישי על הנזק שנגרם להם. את היתרה שלא תחולק יש להעביר לקרן לניהול ולחלוקת כספים שהוקמה מכוח סעיף 27 בחוק. לתשלום סכום פיצוי כולל חשיבות רבה בהגשמת התכלית ההרתעתית של התובענה הייצוגית.
23. המדובר בפיצוי בגין נזק לא ממוני אותו יש לקבוע כממוצע המשקלל את רמות הפגיעה השונות. הפגיעה בחברי הקבוצה חמורה יותר מהפגיעה במקרים אחרים שנדונו בפסיקה. בענייננו סכום של 6,020 ₪ לכל חבר קבוצה משקף סכום פיצוי אמיתי בגין הפגיעה שנגרמה. סכום זה משקלל את רמות הפגיעה השונות ומונע את האפשרות שהנתבעים יחויבו בפיצוי יתר. סכום הפיצוי הכולל עומד על כ-48.4 מיליון ₪.
24. אין לדרוש מחברי הקבוצה להגיש בקשה או לחתום על תצהיר. דרישה זו עלולה להפחית את שיעורי המימוש. הניסיון מלמד כי דרישה מחברי הקבוצה לבצע פעולה אקטיבית גורמת לשיעורי מימוש נמוכים.
25. אין מקום להפחית את הפיצוי בשל מצב הנתבעת ואופן פעילותה; הנתבעים לא הוכיחו את טענתם שהפיצוי עלול להוביל לקריסה כלכלית של הנתבעת באסמכתאות מתאימות. גם אין להתחשב בעובדה שהנתבעת היא מוסד ללא כוונת רווח שכן גם מוסדות כאלו יש להרתיע מפני הפרה של הדין.
26. יש להטיל על מנהלי הנתבעת אחריות אישית. הגנת תום לב אינה עומדת למנהל תאגיד שנקט במדיניות מפלה.

תמצית טענות הנתבעים

27. בבתי הקברות שמנהלת הנתבעת נאסרה חקיקת תמונות על המצבות בשל איסור הלכתי. מפאת הצורך לתת מענה למנהגם של יוצאי ברית המועצות, ומאידך בשל פגיעה אפשרית ברגשות קרובי נפטרים הנקברים בסמוך למצבות בהן נחקקו תמונה, החליטה הנתבעת לייחד מספר חלקות ליוצאי ברית המועצות, שבהן לא תיאסר חקיקת התמונות. הנתבעת סברה כי פתרון זה מאזן בין רצונם של יוצאי ברית המועצות לשמור על מנהגי אבותיהם לבין החשש מפגיעה ברגשות של משפחות אחרות המקפידות על איסור זה.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

28. בשנת 2016 הובאו לידיעת הנתבעת לראשונה מספר תלונות בעניין הקמת החלקות הייעודיות ובכללן תלונת התובע 2. משלמדה הנתבעת כי הפתרון שנבחר על ידה, פוגע בחלק מיוצאי ברית המועצות, היא ביטלה את מדיניות החלקות הייעודיות והפכה את החלקות לכלליות. בהתאמה יוצאי ברית המועצות נקברו בכל החלקות שבבית העלמין. בחודש מאי 2017 החלה הנתבעת ליישם מדיניות קבורה החדשה שבעקבותיה הוקמה חלקה ייעודית שבה מותר לחקוק תמונות. אף התובעים רואים במדיניות הקבורה החדשה - פתרון ראוי.
29. לאור יישום מדיניות הקבורה החדשה וביטול החלקות הייעודיות, החלקות נושא הדיון הפכו לחלקות כלליות ונקברים שם נפטרים מכל תפוצות ישראל. מדיניות הקבורה החדשה, מחייבת את משפחות הנפטרים לקבל החלטה בדבר חלקת הקבורה לפני ההלוויה, והיו מקרים בהם המשפחות התחרטו על בחירתם ואף חקקו תמונה בניגוד לכללי הנתבעת.
30. תהליך אימוץ מדיניות הקבורה החדשה היה כרוך בחבלי לידה; עקב טעות אנוש נכתבה באחד הטפסים הערה לפיה מרבית הנקברים בחלקה הם יוצאי ברית המועצות, הטעות תוקנה בסמוך לאחר שהתגלתה, והנתבעת חידדה את נהליה.
31. מדיניות הקבורה החדשה הובילה לירידה בשיעור הנפטרים יוצאי ברית המועצות שנקברו בחלקות נושא הדיון. בחמש השנים שקדמו לשנת 2016 (מועד הגשת התביעה) נקברו בחלקות כ-700 נפטרים יוצאי ברית המועצות ולאחר מכן, ועד שנת 2023-97 נפטרים בלבד.
32. לאור יישום מדיניות הקבורה החדשה אין עוד צורך במתן צווים בעניין ייעוד החלקות וקבורת הנפטרים.
33. לתובעים לא עומדת עילה מכוח חוק איסור הפליה - הנתבעת אינה מספקת שירות ציבורי כהגדרתו בחוק, שירותי קבורה שהם ליבת פעילות הנתבעת אינם מנויים בסעיף הרלוונטי ובית עלמין אינו מקום ציבורי.
34. חוק איסור הפליה מקים עילת תביעה לאדם שהופלה ולא לקרוביו. התובעים הם ניזוק משני והם אינם זכאים לפיצוי
35. הסיבה להקמת החלקות הייעודיות נעוצה באיסור לחקוק תמונות והדבר לא נעשה מחמת הפליה בשל ארץ המוצא.
36. החרג בסעיף 3(ד)1 לחוק איסור הפליה מתקיים שכן בית עלמין הוא מקום בעל צביון דתי מובהק.
37. אם תתקבל טענת התובעים - אין יסוד לסעד הכספי הנתבע; מספר הנפטרים יוצאי ברית המועצות שנקברו בחלקות הייעודיות נמוך מהנטען; מתוך נפטרים אלו יש לגרוע את אותם נפטרים שביקשו להיקבר בחלקה בעצמם או שבני משפחתם ביקשו זאת, את אותם נפטרים שבני משפחתם חקקו תמונה על המצבות שהקימו, את אותם משפחות שיש להם יותר מבן משפחה אחד שנקבר בחלקה זו והם אינם זכאים לכפל פיצוי.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

- 1 38. לא כל חברי הקבוצה נפגעו.
- 2 39. מתוך חברי הקבוצה שנפגעו אין מדובר בפגיעה זהה, חלק מהנפגעים נפגעו במידה
- 3 מועטה וחלק נפגעו במידה רבה או רבה מאוד.
- 4 40. אין מקום לפסוק פיצוי כספי אינדיבידואלי לכל חברי הקבוצה, שכן חלק מחברי
- 5 הקבוצה כלל אינם זכאים לפיצוי.
- 6 41. את סכום הפיצוי יש לפסוק לכל היותר לפי מספר בתי אב ולא לפי מספר חברי
- 7 הקבוצה.
- 8 42. המדובר בנזק לא ממוני ובהתאם לפסיקה יש להעמיד את סכום הפיצוי על סך של 500
- 9 ₪ לכל בית אב ובסה"כ 200,000 ₪. בכל מקרה יש להגביל את סכום הפיצוי שיחולק
- 10 לחברי הקבוצה עד לתקרה של 200,000 ₪ שאחרת הנתבעת עלולה לחוב בפיצוי מעבר
- 11 לנזק שנגרם.
- 12 43. פיצוי מופרז יבוא על חשבון הקמה ופיתוח של בתי קברות חדשים לטובת הציבור והוא
- 13 אינו מתיישב עם הוראת סעיף 20(ד)(2) בחוק.
- 14 44. אין מקום להשית חיוב כספי על נתבעים 2-3 שפעלו בתום לב כעובדים שכירים בעמותה
- 15 ללא כוונת רווח הפועלת לטובת הציבור ואשר לא הפיקו רווח או תועלת אישית על
- 16 חשבון התובעים או חברי הקבוצה.
- 17 45. יש לפסוק גמול ושכ"ט במתינות ועל הצד הנמוך בשל מעמדה הציבורי של הנתבעת.

דיון ומסקנות

- 19
- 20 46. החלטה לאשר תובענה ייצוגית היא החלטה לכאורית בלבד, והנתבעת זכאית לברר את
- 21 כל טענותיה כמו בכל תביעה רגילה. היא רשאית לטעון טענות חדשות ביחס לשאלות
- 22 המשותפות, ובכלל זה בעצם קיומה של עילת התביעה. בענייננו, השאלות הדורשות
- 23 ברור הן השאלות הבאות:

- 24 א. האם חוק איסור הפליה חל בעניינם של התובעים?
- 25 ב. האם הנתבעת הפלתה את הנפטרים מחמת ארץ מוצאם?
- 26 ג. מהו הפיצוי המגיע לחברי הקבוצה וכיצד יש לחשבו?
- 27 ד. האם יש מקום לתת סעדים נוספים נוסף על הפיצוי לחברי הקבוצה?
- 28 ה. האם יש לחייב את מנהלי הנתבעת בתשלום פיצוי?

חוק איסור הפליה

- 29
- 30
- 31 47. בכדי לקבוע האם הנתבעת נהגה בניגוד להוראות חוק איסור הפליה יש לערוך מבחן
- 32 דו-שלבי. בשלב הראשון, יש לבחון האם הקמת החלקות הייעודיות מהווה הבחנה
- 33 מותרת או שמדובר בהתנהגות מפלה. אם המסקנה היא שמדובר בהתנהגות מפלה יש

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

1 לבחון אם הפליה זו תואמת לאחד מהחריגים המנויים בחוק איסור הפליה (עא
2 7308/19 רמה טמיר נ' בנק הפועלים בע"מ (20.10.2022)).
3 48. סעיף 3(א) לחוק איסור הפליה קובע כי "מי שעיסוקו בהספקת מוצר או שירות ציבורי
4 או בהפעלת מקום ציבורי, לא יפלה בהספקת המוצר או השירות הציבורי, במתן
5 הכניסה למקום הציבורי או במתן שירות במקום הציבורי, מחמת גזע, דת או קבוצה
6 דתית, לאום, ארץ מוצא, מין, נטייה מינית, השקפה, השתייכות מפלגתית, גיל,
7 מעמד אישי, הורות או לבישת מדי כוחות הביטחון וההצלה או ענידת סמליהם".
8 בענייננו, המדובר בהבחנה בין נפטרים יוצאי ברית המועצות לבין נפטרים אחרים
9 כאשר הראשונים נקברו בחלקות ייעודיות, ללא כל יידוע טרם הקבורה, ואילו נפטרים
10 אחרים נקברו בחלקות כלליות.
11 הנתבעת טוענת כי בית הקברות אינו מקום ציבורי ושירותי קבורה אינם שירות
12 ציבורי.
13 מקום ציבורי
14 49. בסעיף 2 לחוק איסור הפליה, סעיף ההגדרות, מוגדר "מקום ציבורי" כך: "כל מקום
15 המיועד לשימוש הציבורי, לרבות אתר תיירות, בית מלון, אכסניה, בית הארחה, גן
16 ציבורי, מסעדה, בית קפה, אולם המשמש למופעי בידור ותרבות, מוזיאון, ספרייה,
17 דיסקוטק, אולם או מיתקן ספורט, בריכת שחיה, קניון, חנות, מוסך וכן מקום המציע
18 שירותי תחבורה ציבורית".
19 50. בהחלטת האישור נקבע כי בית עלמין נחשב "מקום ציבורי" לפי חוק איסור הפליה,
20 בשל ההגדרה המרחיבה שבחוק – "כל מקום ציבורי המיועד לשימוש הציבורי,
21 לרבות..." - ומשאין מחלוקת על כך שבית עלמין מיועד לשימוש הציבורי. בעניין זה בית
22 המשפט התבסס על לשון החוק ועל דברי ההסבר להצעת חוק איסור הפליה לפיהם
23 ההגדרה של מקום ציבורי מנוסחת כהוראה פתוחה שלא נועדה להתוות רשימה סגורה
24 של מקומות אלא רק להמחיש את המקומות העיקריים שעליהם נועד החוק לחול.
25 הנתבעים טוענים כי לשון החוק מלמדת שלא הייתה כוונה לכלול בהגדרת מקום
26 ציבורי מקומות בעלי אופי דתי כגון בית עלמין. לשיטתם, העובדה שרשימת המקומות
27 בהגדרת המקום הציבורי אינה כוללת ולו מקום אחד בעל אופי דתי היא הנותנת
28 שהחוק לא נועד לחול על מקומות אלה.
29 אני דוחה טענה זו; כאמור, לשון החוק מלמדת כי מקום ציבורי הוא מקום המיועד
30 לשמש את הציבור וכי רשימת המקומות המופיעים בהגדרה כוללת דוגמאות הבאות
31 להמחיש מהו מקום ציבורי. המחוקק לא מצא לנכון לסייג את ההגדרה ולקבוע כי
32 מקום בעל אופי דתי לא יחשב למקום ציבורי. חזקה על המחוקק שאם חפץ להחריג
33 מקומות בעלי אופי דתי, היה עושה זאת בצורה ברורה ומפורשת. אלא שהמחוקק לא
34 מצא לנכון לצמצם את הרשימה ועיגן את האפשרות לחרוג מהוראות החוק בסעיף

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א(פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

- 3(ד1) בחוק שמאפשר, בתנאים מסוימים, אבחנה המתחייבת מטיבו או ממהותו של המקום הציבורי.
- שירות ציבורי
51. הנתבעים מוסיפים וטוענים כי חוק איסור הפליה אוסר על הפליה במתן "שירות ציבורי" והוא אינו חל על הפליה במקום ציבורי שאינה קשורה למתן "שירות ציבורי" כהגדרתו בחוק. "שירות ציבורי" מוגדר בחוק איסור הפליה כ"**שירותי תחבורה, תקשורת, אנרגיה, חינוך, תרבות, בידור, תיירות ושירותים פיננסיים, המיועדים לשימוש הציבורי**". הנתבעים מבהירים כי בהתאם לפסק הדין ברע"א 9128/17 **בית חולים לניאדו נ' פלונית** (18.7.2022) (להלן – **עניין לניאדו**), רשימת השירותים המצויה תחת ההגדרה "שירות ציבורי" שבחוק, היא רשימה סגורה ולא ניתן לקרוא לתוכה שירותים נוספים על אלה המנויים בה. לפיכך, לשיטתם, חוק איסור הפליה חל רק על שירותים המצויים תחת הגדרת "שירות ציבורי" – ואלה בלבד. שירותי קבורה אינם נכללים ברשימת השירותים ועל כן "חוק איסור הפליה לא חל בענייננו, ואין תוחלת לתביעה".
52. גם טענה זו מצאתי לדחות; סעיף 3(א) בחוק איסור הפליה קובע כי "**מי שעיסוקו בהספקת מוצר או שירות ציבורי או בהפעלת מקום ציבורי, לא יפלה בהספקת המוצר או השירות הציבורי, במתן הכניסה למקום הציבורי או במתן שירות במקום הציבורי**". המחוקק קובע איסור הפליה במתן שירות ציבורי אך הוא מוסיף וקובע איסור הפליה גם בעת מתן שירות במקום ציבורי - כל שירות במקום הציבורי - ולא דווקא שירות ציבורי כהגדרתו בסעיף 2. מכאן שבהתאם לחוק איסור הפליה במקום שאינו ציבורי אסורה הפליה בעת מתן "שירות ציבורי" ואילו במקום ציבורי אסורה הפליה בעת מתן שירות בין אם אותו שירות הוא "שירות ציבורי" בהתאם לרשימה הקבועה בחוק, ובין אם זהו שירות אחר. **עניין לניאדו** אינו מסייע לטעמי לנתבעים, שכן נקבע שם כי נוכח איסור ההפליה שבחוק זכויות החולה התשנ"ו-1996 שהוא רחב ומקיף, החריג המחוקק את כל שירותי הבריאות מתחולת חוק איסור הפליה.
53. אפילו נכונה טענת הנתבעים שאיסור ההפליה חל רק כאשר ניתן שירות ציבורי במקום ציבורי אין הדבר מוביל לטעמי לדחיית התביעה. שירותי קבורה קשורים באופן הדוק יותר להיבטים תרבותיים של החברה וכאמור שירותי תרבות נכללים ברשימה של שירות ציבורי. "תרבות" מוגדרת במילון אבן שושן "**קולטורה, סך ההשגים בהתפתחותו הרוחנית של אדם או של חברה בהשכלה, במדע, באמנות, בארגון החברה, בדת ובמוסר וכדומה...**" (מילון אבן שושן-מערכת המילון המחודש והמעודכן (עורך ראשי פרופ' משה אזר) (2010)). המונח "תרבות" הוא רחב דיו מבחינה לשונית כדי לכלול בתוכו גם שירותי קבורה, שכן אלה משקפים ערכים, מנהגים, אמונות ומסורות של החברה.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א) פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

54. לצד זכותו של אדם ללוויה ולקבורה ראויה, שיתנו ביטוי לכבודו בחייו ובמותו, טקס הקבורה, חלקת הקבר והמצבה, מגשימים גם אינטרסים חברתיים של מעגלים נוספים - הראשון, אינטרס משפחת המנוח בכיבוד זכרו של הנפטר, השלוב בכבודם שלהם, והשני, היבט הציבורי, המבטא את אחריותה של החברה לכבד את הנפטר, ולהגן על זכרו וכבודו (בג"ץ 52/06 חברת אלאקסא לפיתוח נכסי ההקדש המוסלמי בא"י בע"מ נ' Simon Wiesenthal Center Museum Corp (29.10.2008)).
55. תכליתו המרכזית של חוק איסור הפליה היא למנוע הפליה בשירותים ציבוריים חיוניים ולהבטיח שוויון בנגישות לשירותים אלה, והגנה על כבוד האדם והזכות לשוויון, זאת כפי שעולה מלשון החוק. החוק מכון לקדם שוויון בגישה למשאבים ציבוריים ולהגן על קבוצות מוחלשות בחברה. החוק אף שואף ליצור ולחזק נורמה חברתית של שוויון ואי-הפליה, תוך הרתעה מפני מעשי הפליה (ר' רע"א 8821/09 פרוז'אנסקי נ' חברת לילה טוב הפקות בע"מ (16.11.2011)).
56. טקסי קבורה ומנהגי אבלות מהווים ביטוי תרבותי מובהק, המשקף את יחסה של החברה למוות, לחיים ולכבוד האדם. הם מהווים חלק בלתי נפרד מהמורשת התרבותית של כל קהילה. גם אנשים שאינם דתיים או אינם מאמינים מוצאים חשיבות רבה בקיום טקסי קבורה וזיכרון ואין לפגום באפשרותם לעשות כן.
57. לשירותי הקבורה חשיבות ציבורית מובהקת, בע"א 294/91 חברת קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' קסטנבאום (פ"ד מו(2) 464 (1992)) (להלן: עניין קסטנבאום) נקבע כי "הקבורה היא פעולה שחברה איננה יכולה בלעדיה, שהרי אין חברה מתוקנת ובת קיימא, אשר מתיה מוטלים ברחובותיה של עיר או בבתיה ואין מי שמביאם אל העפר ממנו באו. חברה תרבותית רואה בקבורה פעולה ציבורית חיונית, אשר עולה - מבחינת אופייה הציבורי - על פעולות ההספקה של מצרכים, כגון חשמל, גז או מים, המעוגנות במידה רבה בתחום הכלכלי".
58. אף ההלכה היהודית רואה בכבוד המת כמצווה הקשורה בכבוד האדם וכחובה חברתית המוטלת על כל אחד מיחידי החברה, לאו דווקא על קרובי משפחתו. הגמרא בסנהדרין דף מ"ו עמ' ב' דנה בשאלה האם קבורה היא כדי שלא לבזות את המת או האם משום כפרתו, ומשיבה שאם הטעם הוא כדי שלא לבזותו אזי אדם אינו יכול בחייו לוותר על הקבורה. כלומר טעם הציווי בהבאתו של הנפטר לקבורה אינו טעם דתי של כפרת עוונות ואינו נוגע רק למשפחת הנפטר, אלא מדובר בכבוד הבריות ותקנת הציבור להביא נפטר לקבורתו. הרמב"ם פוסק "אבל אם צוה שלא יקבר - אין שומעין לו שהקבורה מצווה שנאמר "כי קבור תקברנו"...." (הלכות אבל פרק י"ב הלכה א) ומבאר הכסף משנה "ואמר אל תקברוני אין שומעין לו דבזיונה דכולהו חיי קא אמרינן ולא משום בני משפחה בלחוד" (כלומר שאת הביזיון יש ליחס לחברה כולה ולא דווקא לבני משפחת הנפטר).

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א(א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

59. השירות שהאזרח מקבל מהנתבעת כמנהלת מתחם בית העלמין אינו שירות דתי בלבד – שירות זה מורכב הן מהחובה להביא את הנפטר לקבורה (סעיף 7-10 בפקודת **בריאות העם**) הן מהחובה החברתית להסדיר את קבורתם של הנפטרים, ובכלל כל זה זכאות בני משפחתו להקמת מצבה והנצחת הנפטר על פי מסורתם ותרבותם. לאור האמור, יש לפרש את המונח "שירותי תרבות" באופן רחב, ככזה הכולל שירותים המשקפים ומעצבים את הערכים, המנהגים והמסורות של החברה ובכלל זה שירותי קבורה. 60. קביעה זו גם מגשימה את המגמה להרחיב את תחולת החוק ולדחות פרשנות המותירה הפליה על כנה כפי שקיבלה ביטוי ברע"א 6897/14 **רדיו קול ברמה בע"מ נ' קולך – פורום נשים דתיות** (9.12.2015) (להלן: **עניין קול ברמה**).

10

11

החריג לאיסור הפליה

61. סעיף 3(ד)(1) בחוק איסור הפליה קובע כי "**אין רואים הפליה לפי סעיף זה כאשר הדבר מתחייב מאופיו או ממהותו של המוצר, השירות הציבורי או המקום הציבורי**". הנתבעת טוענת כי בית עלמין הוא מקום בעל צביון דתי מובהק הפועל בהתאם להלכה היהודית ואופיו מצדיק הקצאת חלקות ייעודיות בהן ניתן יהיה לקיים מנהגי קבורה שאינם עולים בקנה אחד עם ההלכה היהודית.

62. הנתבעת פועלת בגדרי ההלכה היהודית בכל הקשור לקבורת הנפטרים בית העלמין. ככלל ניתן לקבל את שאיפתה לנהוג בהתאם להלכה בכל אורחותיה עם זאת עליה להראות כי ביסוד התנהלותה עומדת נורמה דתית מחייבת. בפסיקה הוכרה האפשרות לאסור חריטת צלב על קבר בבית קברות יהודי, אך גם נדחתה הטענה שניתן לאסור מטעמי דת על חקיקת תאריך הלידה הלוועזי, או על חקיקת שם הנפטר באותיות (ע"א 6024/97 **שביט נ' חברה קדישא גחש"א ראשל"צ**, פ"ד נג(3) 600 (612) (6.7.1999), **עניין קסטנבאום**, ע"א 280/71 **גדעון נ' חברה קדישא גחש"א** (29.11.1972)).

63. בכדי לשכנע כי תחולתו של החריג מוצדקת יש להוכיח קיומה של נורמה דתית מחייבת או כזו המצדיקה את נקיטת היחס השונה. לצורך כך "**יש לבחון בין היתר את משקלה של הנורמה הדתית בתוך הקהילה הרלבנטית בשים לב לתרבותה, וכן לבחון האם משקלה כבד עד כדי כך שהוא מטה את כפות המאזניים לטובתה, חרף הפגיעה בזכויות הפרט. עוד נכתב, כי אחת ההבחנות החשובות אשר עשויה לסייע בשקלול האינטרסים המתנגשים בנדון הינה ההבחנה בין נורמות שהדת מחייבת לבין נורמות שהדת מאפשרת. ככל שהפרקטיקה הדתית...מבוססת על חיוב דתי (ציווי) וככל שחיוב זה מצוי בליבה ההלכתית או התרבותית, כך נוטות כפות המאזניים לכיוון החלת החריגים, ולהיפך**" (עניין קול ברמה, פס' 53). בענייננו,

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א(פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

הנתבעת לא השכילה להראות כי מדובר בפרקטיקה המבוססת על חיוב דתי המצוי בליבה ההלכתית. הרב הורוביץ, רבה של הנתבעת העיד כי עם כניסתו לתפקיד בשנת 2011 למד על ההחלטה להקים חלקות ייעודיות ליוצאי ברית המועצות וכן למד שהנימוק לכך "נעוץ באיסור ההלכתי לחקוק תמונות של בני אדם על גבי מצבות" בהתאם לפסיקתו של קודמו בתפקיד. עוד הוסיף שגם הוא עצמו בחן את ההלכות הרלוונטיות ונחה דעתו שפסיקה זו עולה בקנה אחד עם ההלכה היהודית כפי שהתפרשה על ידי גדולי הפוסקים. הרב הורוביץ לא מצא להפנות למקורות הלכתיים התומכים במסקנה זו וגם לא הסביר מדוע יש לאכוף את האיסור ההלכתי במחיר של פגיעה קשה ברגשות משפחות הנפטרים. לתשובה לבקשת האישור צירפו הנתבעים מקורות הלכתיים (חוות דעתו של הרב הראשי לפתח תקווה מיכה הלוי וחוות דעתו של הרב רוג'יה רב חברה קדישא ת"א – יפו והאסמכתאות הנזכרות שם), בחוות דעתו, כתב כב' הרב מיכה הלוי, כי **"לסיכום הדברים, כל הפוסקים אסרו לתלות תמונה במצבת הקבר"** (פסקה 7 לחוות דעתו), וכב' הרב רוז'ה כתב כי קיים איסור הלכתי על חקיקת תמונה על מצבת הקבר הנובע, בין השאר, מאיסור תפילה באזור בו קיימות מצבות שכאלו. כב' הרב מיכה הלוי העיד במסגרת בקשת האישור. מתוך חוות דעתו של כב' הרב הלוי עולה שאם משפחת הנפטר עומדת על הצגת תמונת הנפטר על גבי המצבה אין למנוע מהם לעשות כן "מפני דרכי שלום". בחקירתו הסביר כי לרוב משפחות הנפטרים כלל לא אכפת שיקרים יקבר ליד מצבות עם תמונות. עוד הוסיף שבמצב נתון שבו קיימת תמונה על המצבה אין "פגיעה סביבתית" במשפחות נפטרים אחרים הקבורים בסמוך, וניתן להתפלל במקום ובלבד שיתעלם מהתמונה. די בכך כדי לקבוע שהנתבעת לא הוכיחה את שהיה עליה להוכיח - שהמדובר בנורמה מחייבת המצויה בליבה ההלכתית.

64. לא למותר לציין ששאלת איסור הצגת תמונה על מצבות אינה כה פשוטה כפי שטוענים הנתבעים; עיון בשאלות שהוצגו לפוסקי הלכה מעלה שבצד רבים שאסרו יש מעטים שהתירו בעיקר מטעמים של שברון לב, כאשר מבין אלו שהתירו יש לציין את תשובתו של ר' שלמה שיק מרבני הונגריה (1844-1916) (שעמדתי נזכרת בחוות הדעת הנ"ל באופן גורף כמי שאוסר הצגת תמונות) ור' יוסף בן נאיים (1882-1961) המספר כי בניו חקקו את תמונת אשתו המנוחה על המצבה (מתוך **"ציורים ותמונות בבתי קברות היבטים הלכתיים"** – פרופ' יעקב ש' שפיגל מחננים גליון 10 סיוון תשנ"ה). אדגיש כי רוב הפוסקים אכן אוסרים על חקיקת התמונה ומכאן שמדיניות הקבורה החדשה שמכוחה הוקמה חלקה ייעודית לחקיקת תמונות תואמת את הפרקטיקה הדתית הרווחת, אך כאמור הנתבעים לא הוכיחו קיומה של פרקטיקה הלכתית שמצדיקה ושמאפשרת הפרדה על רקע מוצא.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

65. לפיכך טענת הנתבעים לתחולתו של החריג –נדחית.

ניזוק ראשי או משני

66. טענתם האחרונה של הנתבעים בקשר לחוק איסור הפליה היא שחוק זה אינו מקים עילה לאדם שהופלה דהיינו הנפטר, שלו ניתנו שירותי הקבורה, ואלו חברי הקבוצה הם ניזוקים משניים וככאלו הם אינם זכאים לתבוע מכוח הוראות חוק איסור הפליה. גם טענה זו מצאתי לדחות; בחירת הנתבעים להקים חלקות ייעודיות ליוצאי ברית המועצות פגעה פגיעה ישירה בבני המשפחה. הם אלו שפוקדים את חלקת הקבר, הם אלו שבאים למקום לבכות למנוח, לזכור ולהזכיר אותו. הנתבעת הדירה את התובעים ובני משפחתם ואת יתר חברי הקבוצה מהחלקות המיועדות לכלל המשפחות, ובני משפחות הנפטרים הקבורים בחלקות נושא הדיון הם שנפגעו והם שניזוקו מהחלטתה להקים חלקה ייעודית. האפליה היא כלפי בני משפחות הנפטרים שהשתתפו בהלוויה או שעולים לחלקת הקבר. הם אלו שמופלים על רקע מוצאם בהשוואה לשאר בני המשפחות שפוקדות את בית העלמין. בעניין זה אין לי אלא לחזור על הדברים שנכתבו בהחלטת האישור-הפגיעה בכבוד המת היא פגיעה ישירה בבני משפחתו המקימה להם עילת תביעה נגד הפוגע (סעיף 98 בהחלטת האישור, ע"א 4576/08 **בן צבי נ. היס** (7.7.2011)).

הנתבעת הפלתה את הנפטרים בשל ארץ מוצאם

67. הפליה משמעותה **"יחס בלתי שווה ובלתי הוגן ל למי שראויים לאותו יחס"** (בג"צ 678/88 **כפר ורדים נ' שר האוצר**, פ"ד מג(2) 501, 507-508 (1989)). הפליה היא היפוכו של השוויון ופוגעת בכבוד האדם, בכך שהיא שוללת מהאדם את ההכרה בו כשווה בין שווים. ביסודה של ההפליה עומדת המחשבה שקיים מעמד אחר למופלה שהוא פועל יוצא ממהותו (בג"ץ 4541/94 **אליס מילר נ' שר הביטחון**, מט(4) 094 (1995)).

68. הפרדה, מעצם טיבה, היא בלתי שווה ומהווה הפליה: **"הפרדה מכרסמת עד כלות ביחסים בין בני אדם. תחושת ההפליה מביאה להרס מרקם היחסים בין אדם לחברו"** (בג"ץ 1067/08 **עמותת "נוער כהלכה" נ' משרד החינוך**, פ"ד סג(2) 398 (2009); ר' גם בג"ץ 3865/20 **שוקרון נ' המועצה המקומית קרית ארבע**, פסקה 5 לפסק דינו של השופט כב' גרוסקופף (נבו 07.10.2020)).

69. אני דוחה את טענת הנתבעת שהיא לא הפלתה את הנפטרים בשל ארץ מוצאם אלא בשל מנהגם לחקוק תמונות ומתוך שכך התובעים לא הוכיחו את עילת התביעה. הנתבעת לא הציבה את שאלת חקיקת התמונות כשאלה ממיינת כפי שהיא עושה כעת,

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

- 1 אלא ניתבה את הנפטרים לפי ארץ המוצא, ומשפחות של יוצאי ברית המועצות הופנו
- 2 לחלקות נושא הדיון. היא עשתה זאת מתוך הנחה פטרונית כי יוצאי ברית המועצות
- 3 נוהגים בדרך זו. הנתבעת גם לא הודיעה למשפחות שכך בכוונתה לעשות ואלו למדו על
- 4 קיומה של חלקה ייעודית בדיעבד (סעיף 10 בתצהירו של התובע 1). התבחין להפרדה
- 5 היה ארץ המוצא ולא אחר. כך עולה מעדותו של הנתבע 2 שהעיד כי מהיכרותו, רבים
- 6 מיוצאי ברית המועצות נוהגים להניח תמונות על מצבות. כאשר נשאל לגבי העובדה
- 7 שרק כ-10% מיוצאי ברית המועצות נוהגים כך, השיב: "10% זה מספיק" (עמ' 124 ש'
- 8 34 - עמ' 125 ש' 6). לא למותר לציין, שעל אף שתופעת חקיקת התמונות בחלקות
- 9 הייעודיות אינה כה נפוצה הנתבעת לא סברה שיש פגם באופן התנהלותה (רק בכ-10%
- 10 מן המצבות נחקקו תמונות - ראה הדיון בסעיף 76 להחלטה בבקשת האישור). הנתבע
- 11 3 העיד כי "המדיניות שלנו היא לא מדיניות מוסתרת ... אנחנו הכונו את עולי חבר
- 12 העמים לחלקות ייעודיות" (עמ' 89, ש' 12-17 לפרוטוקול).
- 13 70. לאור כל האמור, התובעים הוכיחו שהנתבעת הפרה את הוראות סעיף 3 בחוק איסור
- 14 הפליה האוסר על הפליה מחמת ארץ המוצא.
- 15 71. עם זאת, אני דוחה את טענת התובעים לפיה "הנימוק ההלכתי נולד לכבוד ההליך",
- 16 וההפליה אינה קשורה בו כלל וכלל. בעניין זה השתכנעתי מעדויות מנהלי הנתבעת
- 17 לפיהן הנימוק ההלכתי עמד ביסוד ההחלטה והדברים עולים גם משיחות של בעלי
- 18 תפקידים בנתבעת שהוקלטו לפני הגשת התביעה (ת/19 ו-ת/20).
- 19
- 20 **הפגיעה במשפחות הנפטרים**
- 21 72. הקמת חלקה ייעודית ליוצאי ברית המועצות יצרה תחושות של הדרה ושל ניכור.
- 22 הפגיעה היא מהותית וקשה שכן היא יוצרת חייץ בינם לבין יוצאי תפוצות אחרות והיא
- 23 אף מציבה סימני שאלה בדבר טיב יהדותם. תחושות אלו מתווספות אל צער האובדן
- 24 על מות יקרים.
- 25 73. מנכ"ל המשרד לשירותי דת, המפקח על הנתבעת כתב במכתבו מיום 11.9.16 (מב/5)
- 26 את הדברים הפשוטים והברורים, דברים שהיה על הנתבעים להבין מעת ששקלו את
- 27 הקמת החלקה הייעודית: "אנו מבקשים להבהיר בזאת כי משרדנו מתנגד לקיומה
- 28 של קבורה נפרדת מכל סוג שהוא, והוא רואה תופעה זו כתופעה חמורה ופסולה
- 29 ביותר. קיומה של חלקה נפרדת לנפטרים יהודים בני עדה/מגזר מסוים, המתבצעת
- 30 מכל סיבה שהיא, מהווה אפליה על רקע מוצאו של הנפטר, פגיעה בכבוד האדם
- 31 ומעבר לכך יוצרת בידול הפוגע קשות במשפחות הנפטרים".
- 32 74. עוד אוסיף כי אם אכן מדובר בנורמה דתית מחייבת כטענת הנתבעת, אזי ההנחה כלפי
- 33 משפחות נפטרים יוצאי ברית המועצות כי הן כלל אינן מעוניינות לקיימה או כי הדבר
- 34 אינו מפריע להן- הופכת פוגענית הרבה יותר.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א) פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

הפיצוי בגין ההפליה

75. משקבעתי כי הפרקטיקה בה נקטה הנתבעת עולה לכדי הפליה אסורה, יש לבחון מהו הנזק שנגרם כתוצאה מהפליה זו, ולגזור ממנו את הפיצוי בו ראוי לחייב את הנתבעת. הנזק שנגרם לנפטרים יוצאי ברית המועצות ולבני משפחותיהם הוא נזק לא ממוני, אשר סבלו נזק נפשי סובייקטיבי של השפלה, דחייה, ופגיעה בכבודם. חוק איסור הפליה מתבסס על ההנחה כי בקיומה של הפליה, על פי סעיף 3(א) לחוק כבענייננו, נגרם נזק בשל אותה הפליה, נזק בר פיצוי (עניין קול ברמה, פס' 61).

76. בבואי להעריך את הפיצוי בגין הנזק הלא ממוני שנגרם בשל הפרקטיקה המפלה של הנתבעת מחודש נובמבר 2009 ועד שאומצה מדיניות הקבורה החדשה, ולרבות מקרים פרטניים של הפליה גם לאחר מועד זה, יש להביא בחשבון שלושה שיקולים: היקף הפרקטיקה המפלה, עוצמת הפגיעה בעיקרון השוויון ושיקולי אשם (ת"צ (מחוזי מרכז) 8214-05-14 מירב נ' אי.די.אי. חברה לביטוח בע"מ (23.8.2018) (להלן: עניין מירב)).

היקף הפרקטיקה המפלה

77. בענייננו, התקיימה קבורה נפרדת בין השנים 2009, ועד לשנת 2017, עת אומצה מדיניות הקבורה החדשה. לטענת התובעים יש לקחת בחשבון כי מדיניות הקבורה המפלה התקיימה אף טרם תקופת התביעה ולמעשה החל משנת 2004. כמפורט בהחלטת האישור הטענה בעניין הפגיעה בתקופה שקדמה לשבע שנים לפני הגשת התביעה - התיישנה.

78. הפרקטיקה המפלה כוונה כנגד אלפים. כאמור בחלקות נושא הדיון נקברו 1411 נפטרים והפרקטיקה המפלה השפיעה על בני משפחותיהם, ובסופו של דבר מדובר באלפי נפגעים. הפרקטיקה המפלה אף זכתה להד ציבורי מסוים, זכתה לסיקור תקשורתי, הגיעה אל שולחנה של שרת העלייה והקליטה ואף לדיון בוועדת העלייה והקליטה של הכנסת – גם בכך יש ללמד על היקף נרחב של ההפליה.

עוצמת הפגיעה בעקרון השוויון

79. בעניין מירב נקבע כי "ככל שהפגיעה בעקרון השוויון הכרוכה בהתנהלות המפלה בעקרון השוויון חמורה יותר, כך גם יגדל הפיצוי שראוי לחייב בו את העוסק המפלה. חומרת ההפרה יכולה להתבטא בשני מישורים עיקריים: פגיעתה ברגשות חברי הקבוצה המופלית לרגע ('הפגיעה האישית') והשלכות השליליות שיש להפרה על השאיפה ליצור חברה שוויונית ('הפגיעה החברתית')".

80. בענייננו, הן הפגיעה האישית והן הפגיעה החברתית קשות במיוחד.

81. התובע 1 הצהיר כי בני משפחתו נמלאו תדהמה וכעס וכי לאבל על מות אביו נוספה תחושה קשה של דחייה, ניכור והשפלה (סעיף 10 לתצהיר שצורף לבקשת האישור).

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

- 1 התובע 2 הצהיר כי על סבתו הוטלה חרפה ובני המשפחה עודם חשים עלבון צורב (סעיף
- 2 19 לתצהיר שצורף לבקשת האישור). גברת ליאנה וולך הצהירה כי הקבורה הנפרדת
- 3 פוגעת בזכרה של אמה (סעיף 7 לתצהיר שצורף לתגובה לתשובה). כך גם גברת
- 4 אלכסנדרה פליץ הצהירה כי הקבורה הנפרדת פוגעת בה כיהודייה וממשיכה לצער
- 5 אותה גם בחלוף השנים (סעיף 8 לתצהיר שצורף לתגובה לתשובה).
- 6 עם זאת הפגיעה החריפה התמתנה במשך השנים שחלפו מאז הגשת התביעה. אומנם
- 7 בתחילה הפגיעה חזרה על עצמה גם לאחר ההלוויה כאשר בני המשפחה פקדו את
- 8 הקבר וחשו בכל פעם את תחושת ההפליה מחדש ואולם בעקבות מדיניות הקבורה
- 9 החדשה החלקות הייעודיות הפכו לכלליות. הפגיעה הופסקה וכיום היא אינה קיימת.
- 10 איני מקבלת את טענות התובעים כי יש להתייחס לחלקות נושא הדיון כחלקות
- 11 מופרדות גם כעת, בשל העובדה כי מרבית הנפטרים הקבורים שם הם יוצאי ברית
- 12 המועצות. הנתבעת תיקנה את דרכיה לאחר הגשת התביעה, היא גיבשה מדיניות
- 13 קבורה חדשה ומשגילתה דעתה שהתנהלותה שגויה אין להמשיך ולייחס לה שיקולים
- 14 זרים בעת הזו.
- 15 הפגיעה הקשה עולה גם מהסקרים שצירפו הצדדים. התובעת צירפה ממצאי סקר 82.
- 16 שהוצגו בחוות הדעת של פרופ' שי דנציגר. הנתבעת צירפה סקר שערכה ד"ר מינה צמח.
- 17 אלה גם אלה תוקפים את מהימנות הסקר האחר. התובעים טוענים לכשלים בסקר של
- 18 ד"ר מינה צמח ובין היתר שסיווגם של הרגשות השליליים כחלשים או חזקים הוא חסר
- 19 משמעות, נעשה בדיעבד, ללא בסיס ספרותי, ובהתייעצות עם עורכי הדין. עוד הם
- 20 תוקפים את ההנחה בקשר למרואיינים שסווגו כ"התנגדות לא רגשית" כאילו לא נפגעו
- 21 מההפרדה. הנתבעים טוענים לכשלים בסקר של פרופ' שי דנציגר ובין היתר הטיית
- 22 התפיסה של הנסקרים, שימוש מוטעם בסרגל תשובות, שימוש בקטגוריות חסרות
- 23 משמעות, הכללת נסקרים שאינם יוצאי ברית המועצות ועוד. איני רואה צורך
- 24 להתייחס לטענות אלו בפרוטרוט, שכן ממצאים אלו מהווים אינדיקציה נוספת בלבד
- 25 לפגיעה ובעיקר כי משני הסקרים ניתן ללמוד על פגיעה בעלת עוצמה ברגשות של מי
- 26 שכן משפחתו נקבר בחלקה ייעודית: על פי הסקר מטעם התובעים 78% הרגישו פגועים
- 27 מקבורה נפרדת של קרוב משפחה בעוצמה בינונית עד רבה מאד. על פי ממצאי הסקר
- 28 מטעם הנתבעים כ-70% מהמרואיינים דיווחו על רגשות שליליים בעוצמה חזקה או
- 29 בעוצמה חלשה או על התנגדותם לקבורה באופן זה, וגם לאחר ששמעו את הנימוק
- 30 להקמת החלקה הייעודית- 41% דחו את ההסבר או שעדיין חשו רגשות שלילים ו-27%
- 31 נוספים עמדו על זכותם לבחור את החלקה בה יקברו. זאת ועוד, באותו סקר מסכימים
- 32 כ-65% כי הקבורה הנפרדת פוגעת בתחושת השייכות שלהם לחברה הישראלית; כ-
- 33 55% הסכימו כי הקבורה הנפרדת פוגעת בזכרו של בן המשפחה; כ-69% הסכימו

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א) פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

1 שהקבורה הנפרדת גורמת להם להרגיש שהם לא מספיק יהודים (טבלה מס' 3). די בכך
2 כדי להצביע על פגיעה בעלת עוצמה ברגשות הקבוצה המופלית.
3 83. הפגיעה האישית והחברתית עולה גם מחוות הדעת של ד"ר אנה פרשיצקי. במסגרת
4 המחקר שערכה רואיינו עשרה קרובי משפחה של נפטרים שנקברו בבתי העלמין של
5 הנתבעת (בתקופת התביעה וקודם לה), כאשר בין התחושות שתוארו, "תחושות
6 הדרה", "אתה לא מספיק טוב בשביל להיות יהודי", "שוק שכאילו קוברים אחרת,
7 בנפרד... כאילו סוג ב'", "פקפוק ביהדות", "חוסר שוויון", "השפלה". כן עלו במחקר
8 ההשלכות השליליות הקשות שיש לתחושות מעין אלה, כך למשל ביכולת להשתלב
9 ולהרגיש שייך לחברה הישראלית, שמצטרפות לתחושות קשות קודמות של הפליה
10 ורדיפה שהצטברו במהלך השנים במפגש שלהם עם מוסדות המדינה ומוסדות דת. איני
11 מתעלמת מהערות הנתבעים בעניין חוות הדעת ובין היתר מיעוט הנשאלים (10 בלבד,
12 חמישה מתוכם העידו בהליך), הימנעות מפניה לבני משפחה שמעדיפים/אדישים
13 לקבורה בחלקה נפרדת, ההטיה הנטענת בשאלון ועוד. עם זאת התחושות המתוארות
14 בחוות הדעת הן אותן תחושות עליהן העידו התובעים, ועל כן ניתן להתחשב בנתונה.
15 84. איני מקבלת את טענת הנתבעים שיש להתייחס לפגיעה כפגיעה מצומצמת בשל
16 העובדה שמדובר בפרקטיקה מקומית בשני בתי קברות בלבד באזור פתח תקווה.
17 התנהלות הנתבעים הביאה לפגיעה חברתית קשה ולסיווגם של הנפטרים יוצאי ברית
18 המועצות כקבוצה חברתית שונה שאינה שייכת לחברה הישראלית.

שיקולי אשם

21 85. בעניין מירב נקבע כי בקביעת הסעד הלא ממוני יש מקום להתחשב "בשאלה אם
22 הפרקטיקה המפלה ננקטה מחמת טעות או בכוונת מכון, באופן בו טיפל העוסק
23 בתיקונה לאחר שנחשפה, ובשיקולים נוספים הנוגעים לאשם הצדדים". התובעים
24 טוענים שאשמה של הנתבעת הוא משמעותי, בין היתר, מאחר שההפרדה נעשתה
25 מטעמים לא לגיטימיים הנוגעים למראה המצבות, לכתב הקירילי שעליהן, ולשיקולים
26 אסתטיים; מאחר שהנתבעים לא שינו דרכיהם בהזדמנות הראשונה בה העניין זכה
27 לתהודה ציבורית בתקשורת (שנת 2012); מאחר שההפליה נמשכה גם לאחר אימוץ
28 מדיניות הקבורה החדשה; מאחר שהנתבעת נקטה באמצעים נוספים להפרדה פיזית –
29 שימוש פסול בגדרות ושורת קברים ריקה בשולי חלקה ג/1; ומאחר שהתנהלות
30 הנתבעים בהליך משקפת אדישות ועצימת עיניים לפגיעה ברגשות הקבוצה.
31 הנתבעים טוענים כי פעולתם נעשתה בתום לב מתוך כוונה להיטיב עם יוצאי ברית
32 המועצות; כי יש לזקוף לזכותה את השינוי בהתנהלותה עובר להגשת התובענה וכן
33 פעולות שונות בהן נקטה שנתנו מענה לצרכים השונים של קהילת עולי ברית המועצות;

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פנת תקווה ואח'

תיק חיצוני:

- 1 וכי הנתבעת התנהלה באופן שקוף והציעה לבני משפחות הנפטרים לסייר בחלקת
- 2 הקבר ולבחון את סביבתה קודם לטקס הקבורה.
- 3 86. בענייננו המדובר בהפרדה שנעשתה במודע, בכוונת מכוון, ואף מתוך גישה פטרונית, אך
- 4 לפי התרשמותי, היא לא נבעה ממניעים פסולים או גזעניים. אין מדובר בהחלטה
- 5 המבוססת על כוונה מפלה אלא בהחלטה שתוצאתה הפליה (ראה מאמרו של משה כהן
- 6 אליה "על היסוד הנפשי שבבסיס איסור ההפליה בפסיקת בית המשפט העליון:
- 7 **כוונה? תוצאה? אדישות?**" משפט וממשל י"ז תשע"ו). האמנתי לעדותו של הנתבע 2
- 8 שאם היו פונים אליו היה שוקל לשנות את המדיניות משום שהוא רוצה להיטיב עם
- 9 המשפחות ולא לפגוע בהן (עמ' 259 לפרוטוקול). האמנתי גם לעדותו של הנתבע 3 שאם
- 10 היו פונים אליו או לנתבעת קודם להגשת התביעה, הם היו שוקלים את העניין מחדש
- 11 ויתכן שהיו מגיעים עוד קודם לגיבוש מדיניות הקבורה החדשה (עמ' 278 לפרוטוקול).
- 12 נראה שהנתבעים ביקשו להסדיר את נושא חקיקת התמונות על המצבות אך כשלו
- 13 במציאת פתרון הולם. אומנם האיסור על ההפליה הוא איסור תוצאתי וההפליה קמה
- 14 גם כאשר מקבל ההחלטה לא התכוון לכך, ואולם בעת קביעת גובה הפיצוי יש בהחלט
- 15 מקום להתחשב במניע של מקבל ההחלטה, להשיא את הפיצוי כאשר החלטתו מבוססת
- 16 על דעות קדומות ולהקל עמו כאשר הוא אינו פועל על יסוד כוונה מפלה. הנתבעת אף
- 17 שינתה את מדיניות הקבורה בסמוך למועד הגשת התביעה. עוד עלה מעדות הנתבע 2
- 18 (תצהירו בהליך בקשת האישור) כי הנתבעת נתנה מענה לצרכים ספציפיים של קהילת
- 19 יוצאי ברית המועצות ובין היתר הקמת קיר הנצחה לקרובים שנקברו בנכר, הדפסת
- 20 נוסח הקדיש בתרגום לרוסית, הדרכות לאבלים ועוד. אני דוחה את טענת התובעים כי
- 21 מדיניות הקבורה החדשה מבססת את שיקולי האשם- גם אם נפלו פגמים בהטמעת
- 22 המדיניות החדשה אין חולק שזוהי מדיניות ראויה. כן אני דוחה את טענות התובעים
- 23 בעניין הקמת הגדרות - טענה שכבר נדחתה בהחלטת האישור ושנקבע כי הגדר הוקמה
- 24 מטעמים הנדסיים ובטיחותיים ולא מתוך כוונה להעמיק את ההפרדה. גם איני סבורה
- 25 שיש לשורת קברים ריקה בחלקה אחת כדי להעיד על כוונה להעצים את ההפרדה
- 26 הפיזית בפרט נוכח הסברי הנתבע 3 כי השורה ריקה מטעמי נגישות (עמ' 300-301
- 27 בפרוטוקול).
- 28 87. עם כל זאת, הגם שהנתבעת לא כיוונה לפגיעה בחברי הקבוצה, הרי שהיא בהחלט
- 29 הייתה אדישה לו. האדישות באה לידי ביטוי גם בכך שהנתבעת לא שאלה את בני
- 30 המשפחות לעמדתם מתוך הנחה שהיא יודעת טוב יותר מבני המשפחות. זאת ועוד, היה
- 31 מצופה מהנתבעת לשוב ולבחון את הקמת החלקות הייעודיות לאחר פרק זמן בפרט
- 32 כאשר רק מיעוט מבין המשפחות מצא לנכון לחקוק תמונה על גבי המצבה. בעניין זה
- 33 העיד הנתבע 2 בחקירתו כי הוא אינו חש חרטה וכי אילולא ההליך המשפטי היה
- 34 ממשיך בקבורה הנפרדת (עמ' 274, ש' 1-7). וכאשר עומת עם העובדה שרק 10% מיוצאי

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

ברית המועצות נוהגים לחקוק תמונות על גבי המצבות, השיב כי "10% זה מספיק" (עמ' 124 ש' 34 - עמ' 125 ש' 6). תשובות אלו מלמדות כי הנתבעים היו אדישים לפגיעה ביוצאי ברית המועצות. 88. לאור כל האמור אני מקבלת את טענת התובעים כי חומרת ההפליה הביאה לפגיעה אישית וחברתית משמעותית, עם זאת הדבר לא נעשה מכוונות פסולות, וכאשר התברר לנתבעת שההחלטה שקיבלה הביאה לתוצאה מפלה היא תיקנה את דרכיה.

גובה הפיצוי לבן משפחה בתביעה הייצוגית

89. התובעים טוענים שבהערכת הפיצוי יש להתחשב בפיצוי שנפסק בתביעות הפליה אישית ולא בפיצוי שנפסק בתובענות ייצוגיות, והכל תוך הפחתה מסוימת שכן סכום הפיצוי שנפסק בהליך הפרטני נועד גם לעודד הגשת תביעות דומות. התובעים ערכו טבלה של 20 תביעות פרטניות, שעל פיה סכום הפיצוי הממוצע הוא כ-23,000 ₪ והחציון עומד על 14,000 ₪. לשיטתם, לאחר ההתאמות הנדרשות יש להעמיד את סכום הפיצוי למי שפגיעתו קשה על סכום של 10,000 ₪; למי שנפגע במידה רבה על סכום של 7,000 ₪; ולמי שנפגע במידה מועטה על סכום של 3,000 ₪. התובעים מפנים לנתוני הסקר של פרופ' דנציגר לפיהם 40% מחברי הקבוצה נפגעו במידה רבה מאוד, 22% נפגעו במידה רבה, 16% נפגעו במידה מועטה ו-22% לא נפגעו כלל. יישום נתוני הסקר על סכום הפיצוי מוביל לתוצאה שהפיצוי המשוקלל עומד על כ-6,000 ₪.

90. הנתבעים טוענים כי תחשיב התובעים אינו עולה בקנה אחד עם הסכומים שנפסקים בתובענות ייצוגיות. הם מפנים לפסקי דין שבהם סכום הפיצוי בגין הפליה או פגיעה באוטונומיה היה נמוך בהרבה: **עניין קול ברמה** -25 ₪ לחברת קבוצה, ע"א 10085/08 **תנובה נ' עזבון המנוח תופיק ראבי ז"ל** (4.12.2011) -250 ₪ עניין מירב 1- ₪, ת"צ 18-08-26994 **בכר נ. ניהול ברים בע"מ** (13.1.2020) -7 ₪ ועוד. לשיטתם יש להעמיד את הפיצוי על הסכום 500 ₪ לבית אב או על הסכום של 100-150 ₪ לאדם.

91. התובעים בחרו לנהל את התביעה כייצוגית שבה הפיצוי נפסק מבלי להתחשב בנתונים הסובייקטיביים של כל תובע בנפרד ובאספקלריה זו יש לאמוד את סכום הפיצוי. מצאתי גם לדחות את טענת התובעים שיש להתחשב בפיצוי הסטטוטורי הקבוע בחוק ההפליה; הפיצוי הסטטוטורי משליך על גובה הפיצוי בתביעות הפרטניות ואולם את הסעד של פיצוי ללא הוכחת נזק לא ניתן לתבוע בתובענה ייצוגית לאור הוראת סעיף 20(ה) בחוק.

לאור כל אלו, בשקלול היקף הפרקטיקה המפלה, עוצמת הפגיעה בעיקרון השוויון ושיקולי האשם, ובהתחשב שבינתיים החלקות הפכו לחלקות כלליות, ועוקצה של הפגיעה ותחושת ההפליה קהו, גם אם בדיעבד, אני קובעת שהפיצוי יעמוד על 1,200 ₪ לכל בן משפחה.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א(פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

חברי הקבוצה

92. לטענת התובעים בחלקות הייעודיות נקברו 1411 נפטרים. לטענת הנתבעים, בחלקות הייעודיות נקברו במועדים הרלוונטיים 1,051 נפטרים יוצאי ברית המועצות, שרק בקשר למיעוטם ניתן לטעון לנזק בר פיצוי. מספר זה מבוסס על "מבחן הכתב הקירילי" ושזהו מבחן הזיהוי שבו השתמשו גם הנתבעים (סעיפים 75-76 לסיכומיהם). איני סבורה שמבחן הכתב הקירילי הוא מבחן אבסולוטי ולראיה הכיתוב על גבי המצבה של סבתו של התובע 2 הוא באותיות עבריות. גם מהתמונות שצורפו לכתב התביעה עולה כי קיימות מצבות נוספות שאין בהן כתב קירילי. כמובן שלצורך תשלום הפיצוי בפועל ניתן יהיה לוודא שהנפטר הוא אכן יוצא ברית המועצות. לא למותר לציין שהנתבעת הגדירה את החלקות כחלקות ייעודיות ליוצאי ברית המועצות וחזקה עליה שהיא פעלה לפי התוויה זו. אם היא סבורה שנקברו שם אחרים עליה הנטל להוכיח זאת, מה גם שכל המידע מצוי בידיה שהרי היא זו שהחליטה לנתב את הנפטרים דווקא לחלקות אלו. משלא עשתה זאת המסקנה היא כי כלל הנפטרים בחלקות שנקברו בתקופה הרלוונטית (מחודש נובמבר 2009 ועד הגשת התביעה)-הם יוצאי ברית המועצות.

93. הנתבעים מוסיפים וטוענים שיש לבצע שלוש הפחתות ממספר הנקברים בחלקות הייעודיות: האחת, בגין נפטרים שביקשו לרכוש חלקת קבר בחלקה הייעודית מתוך רצון להיקבר ליד יקירם. השנייה, בגין נפטרים שבני משפחתם חקקו תמונה על המצבה, השלישית, בגין בני משפחה נוספים שנקברו באותה חלקה. מבין שלוש ההפחתות מצאתי לקבל את הטענה בקשר להפחתה השנייה בלבד. הבחירה של בני משפחה להיקבר בחלקה ייעודית לצד יקירם נכפתה עליהם בעקבות ההפליה שנקטה הנתבעת, ועל כן יש לפצות גם את בני המשפחה של מי שבחרו להיקבר בחלקה זו. גם אין מקום למנוע פיצוי ממי שניזוק פעמיים בעקבות קבורה של בן משפחה נוסף בחלקה הייעודית, כל פגיעה בנפרד מזכה את הניזוק בפיצוי המגיע לו.

אשר למי שחקקו תמונה על המצבות - אני מקבלת את טענת הנתבעים שמי שעשו כן ככל הנראה היו בוחרים להיקבר בחלקה ייעודית. בעניין זה הנטל על התובעים להוכיח כי הם היו מוותרים על חקיקת התמונה כדי להימנע מקבורה בחלקה ייעודית. התובעים לא עמדו בנטל זה.. כל המצהירים מטעם התובעים מעידים על מצבה שלא נחקקה בה תמונה, ואין בראיות שהוצגו מטעמם התייחסות לשאלה זו.

94. העולה מן המקובץ הוא שמספר הנפטרים שקרובי משפחתם הם חברי הקבוצה, הוא 1,271 (1,411-140).

בהתאם לחוות דעתו של פרופ' דנציגר, שלא נסתרה, מספר בני המשפחה הממוצע של כל נפטר הוא 5.7. מכפלת הנפטרים בבני המשפחה לפי הגדרת בן משפחה בהחלטת האישור מביאה לתוצאה של 7,245 חברי קבוצה.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א(פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

הפיצוי המגיע לקבוצה

1

2 95. לחברי הקבוצה נגרם נזק לא ממוני. נזק זה הערכתי על דרך האומדנה.

3 לאחר שקבעתי מהו הפיצוי הראוי לכל בן משפחה שבקבוצה יש לגזור את סכום הפיצוי

4 המגיע לקבוצה לאחר ביצוע ההתאמות הנדרשות.

5 96. כאמור בהחלטת האישור נקבע כי חברי הקבוצה הם בן זוגו, ילדיו, נכדיו, הורי הוריו,

6 אחיו ואחיותיו של כל נפטר. הנתבעים טוענים שיש לפסוק את הפיצוי לפי בתי אב ולא

7 לפי מספר חברי הקבוצה. אני דוחה טענה זו; הנפגעים הם כל אחד מבני משפחת הנפטר

8 ואין סיבה שהפיצוי יהיה נגזרת של גודל המשפחה באופן שמשפחה קטנה תפוצה

9 בסכום גדול יותר. גם האבחנה שעושים הנתבעים בין הדור הצעיר לדור המבוגר אינה

10 ברורה. אין זה מן הנמנע שבמשפחה שבה שני דורות, דור אחד לא יחווה פגיעה ואילו

11 דור שני יחוש את הפגיעה. תחושת ההשפלה היא אינדיבידואלית ואין בה עניין תורשתי.

12 לפיכך אין מקום לפסוק את הפיצוי לבית אב ודווקא הפסיקה לכל חבר בקבוצה שנפגע-

13 מדויקת יותר.

14 97. אני מקבלת את טענת הנתבעים שאין לפסוק פיצוי לקטינים שבקבוצה כמו גם לחברים

15 בקבוצה שכלל לא פקדו את בית הקברות. לא הובאו בפני נתונים מדויקים בעניין

16 ואתייחס לכך בהמשך.

17 98. כאמור, הקבוצה כוללת 7,245 חברים. יש להכפיל את מספר זה במכפלה של סכום

18 הפיצוי (1,200 ₪) והתוצאה היא 8,694,000 ₪, שזוהו סכום הפיצוי המקסימאלי. כעת,

19 יש להתאים סכום זה למאפייני הקבוצה ולמאפייני הנתבעת. לאחר שקלול הנתונים

20 שעמדו בפני הגעתי למסקנה שיש להעמיד את הפיצוי לקבוצה על מחצית מן הסכום

21 המקסימאלי, כך שסכום הפיצוי הכולל לקבוצה יעמוד על 4,347,000 ₪, וזאת מן

22 הנימוקים הבאים:

23 א. חלק מחברי הקבוצה לא נפגעו או שנפגעו פגיעה מעטה שאינה מזכה בפיצוי. על פי

24 הסקר של פרופ' דנציגר כ-20% כלל לא נפגעו או נפגעו במידה מועטה ו-20% נפגעו

25 במידה בינונית. על פי הסקר של פרופ' צמח כ-40% מדווחים על העדר פגיעה או פגיעה

26 קלה או שכלל אינם יודעים להשיב לשאלה. אין מקום לפצות חבר קבוצה שאדיש

27 לשאלה אם נפגע, שכלל לא נפגע או שפגיעתו שולית ולא משמעותית (ע"א 8037/06

28 ברזילי נ. פרינר בע"מ, סז(1) 410 (2014.9.4)).

29 ב. משני הסקרים עולה כי רק כ-50% מהנשאלים מתנגדים בצורה גורפת לקבורה בחלקה

30 נפרדת של יוצאי ברית המועצות (עמ' 5 לסקר של פרופ' דנציגר, טבלה מס' 4 בסקר של

31 ד"ר צמח).

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

- 1 ג. הגדרת הקבוצה כוללת גם נכדים- חלקם קטינים שלטעמי אין לפסוק להם פיצוי. לא
- 2 הובאו בפני נתונים בקשר לשאלה זו וגם לא בקשר לבני משפחה שלא ביקרו בבית
- 3 העלמין.
- 4 ד. בהתאם להוראת סעיף 20(ד)(2) בחוק יש לשקלל את הנזק העלול להיגרם לציבור
- 5 כתוצאה מהשתת סכום פיצוי גבוה לעומת התועלת הצפויה לחברי הקבוצה או
- 6 לציבור. הנתבעת היא מוסד ללא כוונת רווח. המניע להחלטה להקים את החלקה
- 7 הנפרדת אינו נעוץ במדיניות מפלה וברצון לפגוע. הנתבעת שינתה את מדיניותה בסמוך
- 8 לאחר הגשת התביעה. כספי הנתבעת מיועדים להקמת בתי עלמין חדשים והסכומים
- 9 העומדים לרשותה (כ-108 מיליון ₪) אינם מספיקים לכך (באור 14 בת/12).

אופן חלוקת הפיצוי

- 10
- 11 99. הצדדים יודיעו בתוך 14 יום שמו של ממונה מוסכם להסדר אשר יפעל לחלוקת הפיצוי.
- 12 100. כל חבר בקבוצה הטוען שמגיע לו פיצוי יחתום על תצהיר ערוך כדין שבו יפרט את קרבתו
- 13 לנפטר שנקבר בחלקות נושא הדיון, את שייכותו לקבוצה (מוצא הנפטר), את מידת הפגיעה
- 14 בו וכן יאשר שביקר לפחות פעם אחת בחלקת הקבר וכי לא נחקקה תמונה על המצבה.
- 15 בנוסף יצוינו בתצהיר פרטי חשבון הבנק לביצוע התשלום. התצהיר יחתם בפני ב"כ
- 16 התובעים ואין לגבות תשלום בעבור הכנתו.
- 17 101. התצהיר יוגש לממונה על ההסדר בתוך 4 חודשים ממועד מינוי הממונה.
- 18 102. הנתבעת תעביר לממונה את פרטי בני המשפחה אשר ידועים לה בקשר ל-1,271 הקברים
- 19 נושא הדיון בתוך 30 יום ממועד המינוי. נוסף על פרסום פסק הדין הממונה רשאי לפנות
- 20 לקרובי המשפחה ולהודיע להם על האפשרות להגיש תצהיר.
- 21 103. 14 יום לאחר מינוי הממונה יגישו הצדדים לאישור בית המשפט נוסח הודעה מתאימה
- 22 בדבר פסק הדין לפי סעיף 25(א)(5) בחוק, שתכלול את פרטי פסק הדין ואת דרך הפניה
- 23 לקבלת הפיצוי.
- 24 104. הממונה על ההסדר יבדוק את התצהירים וימציא לנתבעת את פרטי הזכאים לפיצוי.
- 25 הנתבעים ישלמו את הפיצוי ע"פ אישור הממונה ישירות לחבר הקבוצה. ככל שהתשלומים
- 26 על פי פניות חברי הקבוצה לא יביאו למימוש הסכום שנפסק, תעביר הנתבעת לקרן על פי
- 27 סעיף 27א' לחוק, את ההפרש שבין סכום הפיצוי שנפסק לסכום הפיצוי ששולם לחברי
- 28 הקבוצה הזכאים. אני מורה כי הסכום יועבר לקרן למטרות של רווחת יוצאי ברית
- 29 המועצות או מניעת הפליה. ככל שסכום הפיצוי הכולל לזכאים עולה על הסכום שנפסק
- 30 דהיינו מספר בני המשפחה הזכאים לפיצוי על פי אישור הממונה יעלה על 3,622 איש –יש

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

1 לחלק את סכום הפיצוי בין כל הזכאים שווה בשווה (המנה המתקבלת מחלוקת הסכום של
2 4,347,000 ₪ חלקי מספר התצהירים המאושרים).

3 אחריות מנהלי הנתבעת

4 105. על פי סעיף 8 לחוק איסור הפליה, כאשר תאגיד ביצע עוולה, גם על מנהל התאגיד תוטל
5 אחריות אלא אם העוולה נעשתה שלא בידיעתו והוא נקט אמצעים סבירים בנסיבות העניין
6 כדי למנוע את העוולה. הנתבעים טוענים, בין היתר, כי פעלו בתום לב, מתוך אמונה
7 שהפתרון שאומץ מתחייב מההלכה היהודית, וכי הטלת חבות אישית בגדרי תובענה
8 ייצוגית במסגרתה נתבע סכום משמעותי אינה רצויה. אני מקבלת את טענת התובעים שיש
9 להטיל על מנהלי הנתבעת אחריות אישית בהתאם לסעיף 8 הנ"ל. מנהלי הנתבעת היו
10 מודעים לקבורה הנפרדת, והם גם לא נקטו אמצעים למנוע אותה עד שינוי המדיניות
11 ואימוץ מדיניות קבורה חדשה. הנתבעים כלל לא טוענים אחרת ומשכך אין להם הגנה
12 בעניין. כפי שפורט לעיל, הפרקטיקה הפסולה שנוצרה בפועל לא נבעה ממניעים פסולים או
13 גזעניים, ועדיין תוצאתה היא הפליה קשה שמקימה אחריות אישית גם למנהלים. הנתבע
14 2 כיהן כמנכ"ל הנתבעת עד לשנת 2013 והנתבע 3 כיהן כמנכ"ל משנה זו ואילך ולפיכך כל
15 אחד מהם מחויב במחצית הסכום שבו חויבה הנתבעת, ביחד ולחוד עם הנתבעת.

16 סעדים נוספים

17 106. כאמור, מאז הגשת תובענה זו, הנתבעת אימצה מדיניות קבורה חדשה, כך שהחל מחודש
18 מאי 2017 הוקמה חלקה ייעודית לתמונות ועוד לפני כן הפכו החלקות נושא הדיון לחלקות
19 רגילות בהן נקברים נפטרים מכל התפוצות. כמו כן כלל משפחות הנפטרים נדרשות לציין
20 בטופס האם הן מעוניינות לקבור את יקירם בחלקה חדשה בה מותרת חקיקת תמונות על
21 גבי המצבה, או בחלקות הרגילות בהן אסורה חקיקת תמונות.

22 107. התובעים טוענים כי יש צורך במתן הצווים שהתבקשו בתביעה, צו האוסר על הנתבעת
23 להקצות לנפטרים יוצאי ברית המועצות חלקות נפרדות בבתי העלמין שבניהולה וצו
24 האוסר עליה לקבור לנפטרים יוצאי ברית המועצות, בחלקות נפרדות שיוחדו לכך.
25 לטענתם, הצווים נדרשים מאחר שנתבעת מיישמת באופן לקוי את מדיניות הקבורה
26 החדשה. אופן היישום הלקוי בא לידי ביטוי בכך שבשנה הראשונה לאחר גיבוש המדיניות
27 מחצית מהטפסים כלל לא מולאו ובכך שהנתבעת המשיכה לקבור נפטרים רבים, יוצאי
28 ברית המועצות, בחלקות נושא הדיון. בנוסף הנתבעת השתמשה במשך מספר שנים בטופס
29 מבזה שבו ציינה כי בחלקה בה מותרת הצגת תמונות "רוב הנקברים הינם יוצאי חבר
30 העמים" להלן: **הטופס**).

31 הנתבעים טוענים כי מדובר במדיניות ראויה שמיושמת הלכה למעשה. אכן, במהלך
32 הטמעתה עלו קשיים ואולם הכשלים הוסרו ונפתרו וכיום אין עוד צורך במתן צווים בעניין

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

- 1 יעוד החלקות וקבורת הנפטרים. לעניין הטופס הרי שמדובר בטעות אנוש אשר תוקנה
- 2 בסמוך לאחר שהתגלתה.
- 3 108. אני מקבלת את טענת הנתבעים כי מדיניות הקבורה החדשה מיושמת באופן מלא. הטענה
- 4 שהנתבעת המשיכה במדיניות מפלה לאחר גיבוש מדיניות הקבורה החדשה לא הוכחה, לא
- 5 כל שכן בשנים האחרונות –קרי מאז החלטת האישור. כך למשל מקבץ טפסי הלוויה שהוצג
- 6 על ידי התובעים (מוצג מב/7), אשר לא מולאו בהתאם למדיניות הקבורה החדשה, מתייחס
- 7 אך לחודשים מאי 2017 ועד ליוני 2018 – השנה הראשונה ליישום המדיניות וכאשר טענה
- 8 דומה לא נשמעה בקשר לשנים שלאחר מכן.
- 9 אכן, כטענת התובעים, יוצאי ברית המועצות המשיכו להיקבר בחלקות נושא הדיון, אולם
- 10 אלה הפכו לחלקות "רגילות" בהן נקברים גם נפטרים אחרים שאינם יוצאי ברית המועצות.
- 11 ככלל מדיניות הקבורה החדשה הובילה לירידה בשיעור הנפטרים יוצאי ברית המועצות
- 12 שנקברו בחלקות נושא הדיון. לדברי הנתבעים בין השנים 2011- 2016 נקברו בחלקות נושא
- 13 הדיון כ-700 נפטרים יוצאי ברית המועצות ולאחר מכן, ועד שנת 2023- 97 נפטרים בלבד.
- 14 התובעים לא סתרו טענה זו. הדבר מהווה אינדיקציה כי לאורך השנים מדיניות הקבורה
- 15 החדשה מיושמת.
- 16 אשר לטענה כי נפטרים יוצאי ברית המועצות שסימנו שאינם רוצים להיקבר בחלקות בהן
- 17 חקוקות תמונות ממשיכים להיקבר בחלקות נושא הדיון- חלקות אלו הפכו כאמור לחלקות
- 18 כלליות - הן אינן מוגדרות כחלקות ייעודיות שבהן מותר לחקוק תמונות ועל כן אין מניעה
- 19 לקבור שם יוצאי ברית המועצות, כפי שנקברים שם עכשיו נפטרים מתפוצות אחרות.
- 20 באשר לטופס- המדובר בטופס ששימש את הנתבעת בחלק מן המקרים ובמקביל לו
- 21 השתמשה הנתבעת בטופס דומה שאין בו את ההערה המבזה. על אף שהצורך בפסילתו עלה
- 22 עוד בדיון בבקשת האישור בחודש ינואר 2019 (עמ' 109, ש' 22-23), התובעים הוכיחו כי
- 23 נעשה שימוש בטופס דומה בחודש מאי 2019; ינואר 2020; אפריל 2020; ספטמבר 2021.
- 24 ככל הנראה מקור הטפסים מנהגי האמבולנסים אשר עשו שימוש בגרסה ישנה של טופס
- 25 סידור הלוויה (עמ' 295, ש' 5-11, עמ' 296, ש' 23-25, עמ' 298, ש' 5-18). בחודש יולי 2022,
- 26 שלח ב"כ הנתבעת מכתב אל נהגי האמבולנסים, ודרש כי יחדלו משימוש בטופס (עמ' 299,
- 27 ש' 5-6). התובעים לא הוכיחו שימוש בטופס לאחר מועד זה.
- 28 109. לאור האמור לא מצאתי מקום לפסוק סעדים נוספים.
- 29
- 30
- 31

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

גמול שכר טרחה והוצאות

1

110. התובעים ובאי כוחם טענו כי יש לפסוק גמול ושכר טרחה על הצד הגבוה ביותר, בין היתר, לאור התשומות הרבות שהושקעו בהליך, אורכו ומורכבותו של ההליך; לאור התועלת שבתובענה שהביאה לאימוץ מדיניות קבורה חדשה, הפיצוי לחברי הקבוצה, וההרתעה כדי שמקרים כאלו לא יישנו. משכך, ביקשו לקבוע גמול של 5% לתובעים מסכום הפיצוי לחברי הקבוצה (₪ 181,000) ושכר טרחה לפי השיעורים שנקבעו על ידי בית המשפט בע"א 2046/10 **עזבון המנוח משה שמש נ' דן רייכרט**, (סה(2) 681 (2012) להלן: **עניין רייכרט**).

לטענת הנתבעים יש לפסוק גמול ושכר טרחה ברף הנמוך, בין היתר, בשל מעמדה הציבורי של הנתבעת.

111. סעיף סעיף 22(ב) בחוק קובע שלושה שיקולים בקביעת הגמול לתובע המייצג: שיקולי תשומה - הטרחה והסיכון שנטל התובע בהגשת התובענה ובניהולה, שיקולי תפוקה - התועלת שהביאה התובענה הייצוגית לחברי הקבוצה המייצגת, שיקולי הכוונה - החשיבות הציבורית של התובענה.

112. סעיף 23(ב) בחוק קובע חמישה שיקולים בקביעת שכר הטרחה של באי הכוח המייצגים: התועלת שהביאה התובענה לחברי הקבוצה; מורכבות ההליך; הטרחה והסיכון שנטלו על עצמם באי הכוח המייצגים בהגשת התובענה ובניהולה וכן ההוצאות שהוציאו לשם כך; מידת החשיבות הציבורית של התובענה הייצוגית; האופן בו ניהלו את ההליך; הפער שבין הסעדים הנתבעים בבקשה לאישור לבין הסעדים שפסק בית המשפט בתובענה הייצוגית.

בהתחשב בתועלת שהביאה התביעה לחברי הקבוצה ולציבור, במורכבות ההליך, במשך הזמן שהושקע בניהולו, לסכום שנפסק לטובת חברי הקבוצה לעומת הסכום שנתבע, וכן בהתחשב בנתבעת ופעולותיה, אני מחייבת את הנתבעת בתשלום גמול בסכום של 86,940 ₪ לכל תובע ושכ"ט בסכום של 912,870 ₪ בצירוף מע"מ כדין (סה"כ גמול ושכ"ט-25% נטו). הסכומים שנפסקו תואמים את האמור בעניין **רייכרט** וברע"א 2957/17 ו-ע"א 3861/17 **סופר גז חברה ישראלית להפצת גז וברודט נ' שוורצמן ואמישראל גז החברה האמריקאית - ישראלית לגז** (17.3.2024).

הגמול ישולם בתוך 30 יום. שכר הטרחה לב"כ התובעים ישולם באופן הבא: מחציתו תשולם בתוך 30 יום והמחצית השנייה לאחר שב"כ התובעים יפעלו ליידוע חברי הקבוצה אודות פסק הדין ולאחר השלמת תשלום כל הפיצוי לקבוצה, והעברת כספים לקרן ככל שיידרש. בנוסף, תישא הנתבעת בהוצאות האגרה כנגזרת מסכום הפיצוי שנפסק. אשר להוצאות הנוספות, נוכח תוצאת פסק הדין- כל צד ישא בהוצאותיו. הנתבעת תישא בשכ"ט הממונה על ההסדר שיפסק בתום ההליך.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

ת"צ 40693-11-16 אברוקין ואח' נ' חברת קדישא _גחש"א)פתח תקווה ואח'

תיק חיצוני:

סוף דבר

- 1
- 2 113. התובענה הייצוגית מתקבלת.
- 3 114. הנתבעת תשלם את הפיצוי כמפורט בסעיפים 98-104. הנתבעים 2-3 מחויבים כל אחד
- 4 מהם במחצית סכום הפיצוי ביחד עם הנתבעת.
- 5 115. הגמול האגרה ושכ"ט ישולמו על ידי הנתבעת כמפורט בסעיף 112.
- 6 116. 14 יום לאחר מינוי הממונה יגישו הצדדים לאישור בית המשפט נוסח הודעה מתאימה
- 7 בדבר פסק הדין לפי סעיף 25(א)(5) בחוק, שתכלול את פרטי פסק הדין ואת דרך הפניה
- 8 לקבלת הפיצוי. לאחר האישור תפרסם הנתבעת את ההודעה על חשבונה, בתוך 7 ימים,
- 9 בשני עיתונים יומיים בעלי תפוצה רחבה, בעיתון בשפה הרוסית, ובעיתון מקומי
- 10 (פ"ת).חודש לאחר מכן הנתבעת תפרסם את ההודעה פעם נוספת בעיתון המקומי. ב"כ
- 11 התובעים המייצגים יפעלו בנוסף בכל דרך אחרת שתיראה להם על מנת להביא את תוכן
- 12 פסק הדין לידיעת חברי הקבוצה.
- 13
- 14 ניתן היום, ט"ז אב תשפ"ד, 20 אוגוסט 2024, בהעדר הצדדים.
- 15

חנה קיציס, שופטת, סגנית הנשיאה

16
17